

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞI

Sayı : 71507629.304.99-558

27/11/2015

6D020600 - PhD doktoru bilimsel derecesini (ünvanını) almak için hazırlanan Şağırbayev Almasbek Düysenbayoğlunun «Meşhur-Yusuf Köpeyoğlunun dini görüşleri» konusundaki doktora tezinin yabancı akademik danışmanı, Prof. Dr. Ali Rafet Özkanın

REFERANSI

İş bu doktora tezi kazak halkının meşhur düşünürü Meşhur-Yusuf Köpeevin (1858-1931) eserlerini araştırmayı ele almış bulunmaktadır. Onun yaşadığı devri- XIX asrın sonu ile XX asrın başı ki dünya genelinde hem müslüman dünyasında müthiş değişiklikler devri olarak bilinir. Bu devirde müslüman ülkelerinin çoğu batı ülkelerine bağılılığıyla hayatlarını devam ettiriyorlardı. Sadece siyasi değil, entellektüellik konusunda, maneviyat konusunda bağımsızlık ihtiyacı vardı. Dolayısıyla islam dinini toplumun değişikliklerine adapte ederek, modernizasyon düşüncelerini öne süren ve kollayanların hareketi yer almıştır. Mesela, Mısır ve Pakistandaki dini-entellektüel süreç, Türkiyedeki Genç türkler hareketi, Rusyanın müslüman kesimini yerleştiği bölgelerdeki - İdil nehri kenarında, Kırım yarımadasında ve Orta Asyada ceditci-yenilikçiler hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu devirde çoğu din hocaları ve aydınlar tarihi arenaya çıkmışlardır. Kazak halkının da dini eğitimi gü.lü olan aydın ulemaları çıkmıştı - Abay, İbray, Ğumar Karaş, Şahkerim. Onların arasında Meşhur-Yusuf Köpeev te vardı.

Doktora öğrencisi Almasbek Şağırbayev kazak halkının meşhur şairi ve dini düşünürünün fikirlerini araştırıp derin manalarına varmak için konuyu problem olarak ta, zamanlama (kronolojik) tarafından ele almış bulunmaktadır. Bunu metodolojik açıdan doğru buluyoruz, çünkü ayrı alan ile özel bilimsel alan olarak dinler bilimi terminolojik-anlam terimleri tam olarak olgunlaşmamıştır. Dini eğitim ile laik dinler bilimi hala bir biriyle uyuşmuyor. Bu sebepten dolayı olsa gerek, araştırmacı konuyu inceleme sırasında tarihi ve tipolojik analiz, karşılaştırmalı analiz, germenektik gibi desturlu bilimsel metotların yanında, islam temellerindeki usul ad-din, akide, fıkıhın kendine özgü metodolojisinin unsurlarını beraberinde kullanmıştır.

Tezin kuruluşu ve içerğine ve ondaki bilimsel neticeler ve yenilikleri ele alırsak bizce, doktora öğrencisi konuyu doğru olarak ikiye ayırmıştır. Birinci bölümünü M.Y.Kopeevin dini düşüncelerini ele almanın teorik ve tarihi inceliklerine yönelmiş, ikinci bölüm onun görüşleri ve mirasının şimdiki zaman aktüelitesini araştırıyor. Yani kazak düşünürü manevi-kültürel zengin mirasını bugünkü ihtiyaçlara kullanabilmek için, onun yaşadığı devri ile şimdiki zamanın dini durumunu kendince karşılaştırıyor. Onun vasıtasıyla Meşhur-Yusuf Köpeev görüşlerinin aktüelliği ile gerekçesini ortaya koymaktadır. Bu doğru tercih. Çünkü geçmişin bugün için içeriğini açmadıktan sonra bilimin ne faydası kaldı ki?

Meşhur-Yusuf Köpeevin dini görüşlerini açmak için, ilk önce dini görüşlerin anlamını, görüşlerin bir diğer formlardan farkını ortaya çıkarıyor. İslami görüşlerin içeriği Meşhur-Yusuf Köpeevin dini görüşleriyle bir bağılılıkta ele alınır. Elbette, burada araştırmacı önemli yeni bir şey icatetti diyemeyiz, ama konu açmak için böyle konseptüel analizin olması fazlalık oluşturmaz. Ondan sonra düşünürün dini ve din bilimi üzere görüşlerini tarih açısından ele almak için, yukarıda zikredilen tarihi ve biyografik metotlar kullanılmıştır. Meşhur-Yusuf Köpeevin dini görüşlerinin evolüsyonunu belirlemek için onun hayatı ve araştırmacı olarak eserleri analiz edildi, hem görüşlerine tesir eden XIX asrın sonuyla XX asrın başındaki dini durum analiz edildi. Araştırmacının ortaya sunduğu bilimsel neticeleri ile önemli yeni icadı işte buradadır diye

düşünüyorum – o Meşhur-Yusuf Köpeevin ele aldığı dini konudaki problemlerini desturlu tarihi zaman akışı o zamanki toplum açısından değerlendirmiştir.

Tez konusunun bir diğer özelliği ile yeniliği araştırma esnasında karşılaştırma-komperativ metodu kullanmayla önem kazanmıştır. Almasbek Şağırbayev bu araştırmasında Meşhur-Yusuf Köpeevin dini düşüncesini Abayın ve Şahkerimin dini idealarıyla karşılaştırıp, onların benzer taraflarıyla özelliklerini bulmuştur. Bunun için on dokuzuncu yüzyılın aydınlar zamanının manasına önem vererek, kazakların dini aydınlanma konularını araştırmıştır. Buradaki bilimsel yenilikler bizim de ilgimizi çekmiştir.

Ondan sonra Meşhur-Yusuf Köpeev manevi mirasını toparlama ve araştırılması özellikleri ele alınmıştır. Sovyet ateizmi zamanında onun eserlerine olan ters görüşler ile bağımsızlıktan sonraki meşhurları alanının oluşması şimdiki kazakistanlı dini diskurslabağlıdır. Ayrıca Meşhur-Yusuf Köpeev eserlerinin dini ekstremizme karşı gelmedeki ideolojik önemi üzerinde durulmuştur.

Araştırma tezinin konusu ile içeriği birbirini tamamlayarak açıyor, bölümler ile paragraflar mantık yönünden birbiriyle bağlılığı doğru izlenimdedir. Tez dili pratik-anlam-kategori terimleri, belirlediği amaçlarına ulaşmıştır.

Araştırmacı kendi tezinde her bir bilimsel neticeyi, sonuç ile görüşleri temellere oturtmada desturlu kazak toplumuna özgü kaynakları, o dönemin düşünürler ile ulemaların eserlerini, yerli ve yurt dışı bilimsel araştırmaları da haklı olarak yerli yerinde kullanmıştır.

Genel olarak «Meşhur-Yusuf Köpeyoğlunun dini görüşleri» konusundaki doktora tezinde aktüel konu ele alınmıştır, gerekli neticeler, sonuçlar ve fikirler elde edilmiştir ve bilimsel eser olarak değerlendirilir. Eser sahibi Şağırbayev Almasbek Düysenbayoğlu 6D020600 – Dintanu alanında PhD doktoru ilmi derecesini almaya hak kazandığını, Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığının eğitim ve bilim alanındaki kontrol komitesi tarafından kurulan tez sunumu komisyonunda iş bu tezi savunmaya hazır olduğunu belirtirim.

**Yabancı akademik danışmanı,
Kastamonu Üniversitesinin Rektör Yardımcısı,
İlahiyat Fakültesi Dekanı**

Prof.Dr. Ali Rıza Özkan

6D020600 - PhD доктор ғылыми атағын алу үшін жазылған Шағырбаев Алмасбек Дүйсенбайұлының «Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының діни көзқарасы» тақырыбындағы докторлық диссертацияға шетелдік ғылыми жетекші,
PhD доктор, профессор Али Рафет Өзканның

ШІКІРІ

Аталмыш докторлық диссертация қазақтың атақты ойшылы Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының (1858–1931) шығармашылығына арналған. Оның өмір сүрген кезеңі – XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басы жалпы әлемдегі, сондай-ақ мұсылмандық Шығыс әлеміндегі күрделі өзгерістер кезеңі болып саналады. Бұл дәуірде мұсылман елдерінің көпшілігі батыс державаларының билігіне тәуелді күйде еді. Тек саяси емес, интеллектуалдық тұрғыда, рухани тұрғыда тәуелсіздік қажет болды. Сондықтан ислам дінін қоғамдағы өзгерістерге бейімдей отырып, жаңарту идеяларын алдыға тартқан қолдаушылардың қозғалысы орын алды. Мысалы, Мысыр мен Пәкістандағы діни-интеллектуалдық үдеріс, Түркиядағы жас түріктер қозғалысы, Ресейдің мұсылмандар мекендейтін аймақтарында – Еділ бойында, Қырым түбегінде және Орталық Азияда жәдидшілдер қозғалысы орын алды. Бұл кезеңде көптеген діни ағартушылар мен ойшылдар тарихи сахнаға шықты. Қазақ халқынан да көптеген діни ғұламалар шықты – Абай, Ыбырай, Ғұмар Қараш, Шәкәрім. Солардың қатарында Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы да болды.

Докторант Алмасбек Шағырбаев қазақтың атақты ақыны әрі діни ойшылының көзқарасын ашу үшін тақырыпты мәселелік тұрғыдан да, уақыттық (хронологиялық) тұрғыдан да қарастырады. Бұл методологиялық тұрғыдан дұрыс деп ойлаймыз, өйткені дербес пән мен арнайы ғылым саласы ретіндегі дінтанудың ұғымдық-ғылыми аппараты әлі толық қалыптаса қойған жоқ. Діни білім мен зайырлы дінтанулық білім әлі де үйлеспей жатыр. Сондықтан болар, ізденуші тақырыпты зерттеу барысында тарихи және типологиялық талдау, салыстырмалы сараптау, герменевтика тәрізді дәстүрлі ғылыми әдістерімен қатар, ислам негіздеріндегі усул ад-дин, ақида, фықһ өзіндік әдіснамасының тәсілдерін араластыра қолданған.

Диссертацияның құрылымы мен мазмұнына және ондағы ғылыми нәтижелер мен жаңалықтарға келер болсақ. Біздің ойымызша, докторант тақырыпты екі бөлімге дұрыс бөлген. Бірінші бөлімін М.Ж. Көпейұлының діни дүниетанымын ашудың теориялық және тарихи қырларына арнаса, екінші бөлім оның көзқарасы мен мұрасының қазіргі заман үшін өзектілігіне арналған. Яғни қазақ ойшылының рухани-мәдени мол мұрасын бүгінгі күннің кәдесіне жарату үшін, оның өмір сүрген дәуірі мен қазіргі замандағы діни ахуалды өзара салыстырады. Сол арқылы Мәшһүр Жүсіп көзқарастарының өзектілігі мен әлеуетін, маңыздылығы мен қажеттілігін айқындайды. Бұл дұрыс шешім. Өйткені өткеннің бүгін үшін тағылымын ашып бермесе ғылымнан не пайда?

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының діни көзқарасын ашу үшін, алдымен діни дүниетаным ұғымының мәні, дүниетанымның басқа формаларынан оның ерекшелігі айқындалады. Ислами дүниетанымның мазмұны М.Ж. Көпейұлының діни көзқарасымен байланыста зерттеледі. Әрине, бұл тұста докторант маңызды жаңалық ашты дей алмаймыз, бірақ тақырыпты ашу үшін осындай концептуалдық талдаудың болуы артық етпейді. Одан ары ойшылдың діни және дінтанулық көзқарасын тарихи қырынан ашу үшін, жоғарыда айтып кеткендей, историографиялық және биографиялық әдістер қолданылады. М.Ж. Көпейұлының діни көзқарасының эволюциясын анықтау үшін оның өмірі мен шығармашылығы талданады, сондай-ақ оның дүниетанымның қалыптасуына әсер еткен ХІХ ғ. соңы мен ХХ ғ. басындағы діни ахуал сарапталады. Докторанттың қол жеткізген ғылыми нәтижесі мен басты жаңалығы да осында деп ойлаймын – ол Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының көтерген діни тақырыптағы мәселелерін дәстүрлі тарихи уақыт ағымы мен сол заманғы қоғам тұрғысында пайымдаған.

Диссертацияның тағы бір маңызды жетістігі мен жаңалығы зерттеу барысында салыстырмалы-компаративистік тәсілді қолдануымен түсіндіріледі. Алмасбек Шағырбаев өз зерттеуінде М.Ж. Көпейұлының діни көзқарасын Абайдың және Шәкәрімнің діни идеяларымен салыстырып, олардың ұқастықтары мен айырмашылықтарын тапқан. Бұл үшін он тоғызыншы ғасырдағы ағартушылық құбылысының мәнін ашып, қазақтың діни ағартушылық арналарын сипаттаған. Мұндағы ғылыми жаңалықтар біздің де қызығушылығымызды туғызды.

Одан ары М.Ж. Көпейұлы рухани мұрасының жинақталуы мен зерттелуінің ерекшеліктері сөз болады. Кеңестік атеистік кезеңдегі оның мұрасына деген теріс көзқарас пен тәуелсіздік кезеңінде мәшһүртану бағытының қалыптасуы қазіргі қазақстандық діни дискурспен байланыстырылады. Сондай-ақ, М.Ж.Көпейұлы мұраларының діни экстремизмге қарсы тұрудағы идеологиялық маңызы түйінделеді.

Зерттеу жұмысының мазмұны тақырыптың мәнін толық ашады, тараулар мен параграфтардың логикалық байланысы мен өзара сабақтастығы сақталған. Диссертацияның тілі жатық, ұғымдық-категориалдық аппараты толық, мақсаты мен міндеттері орындалған.

Ізденуші өзінің диссертациялық жұмысында әрбір ғылыми нәтижені, қорытындылар мен тұжырымдарды негіздеуде дәстүрлі қазақ қоғамына тән деректерді, сол заманғы ойшылдар мен ғұламалардың шығармаларын, отандық және шетелдік ғылыми еңбектерді орынды қолдана білген.

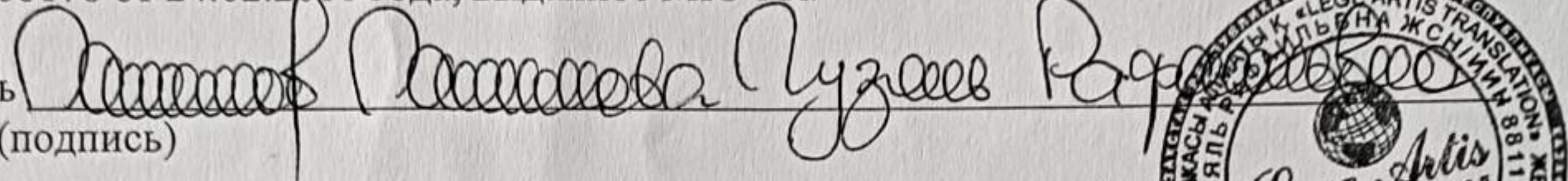
Тұтастай алғанда, «Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының діни көзқарастары» деп аталатын бұл докторлық диссертация өзекті мәселеге арналған, тиісті нәтижелері, қорытындылары мен тұжырымдары бар толыққанды ғылыми еңбек болып табылады. Ал жұмыстың авторы Шағырбаев Алмасбек 6D020600 – Дінтану мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Шетелдік ғылыми жетекші
Кастамону университетінің
проректоры, дінтану факультетінің деканы,
PhD Доктор, профессор

Али Рафет Өзкан

Республика Казахстан, город Алматы.
Двадцать третье ноября две тысячи пятнадцатого года

Перевод документа с турецкого языка на казахский язык выполнен переводчиком ИП «Lege Artis Translation» гр. **Галимовой Гузьяль Рафаильвной**, 08.11.1988 года рождения, уроженка Жамбылской области, ИИН 881108401988, удостоверение личности № 025008178 от 24.02.2010 года, выданное МЮ РК.

Подпись
Ф.И.О. (подпись)

Республика Казахстан, город Алматы.
Двадцать третье ноября две тысячи пятнадцатого года.
Я, Сагиева Гульнара Нурпеисовна, нотариус города Алматы, действующая на основании государственной лицензии № 0001993 от 20 октября 2004 года, выданной Министерством юстиции Республики Казахстан, свидетельствую подлинность подписи переводчика гр. **Галимовой Гузьяль Рафаильвны**, которая сделана в моем присутствии, полномочия представителя и правоспособность проверены.

Зарегистрировано в реестре за № 1-45590
Сумма, оплаченная частному нотариусу: 1000 тенге
Нотариус

